

2-TOM, 4-SON

**КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИНИНГ
ЭКСПОРТ САЛОҲИЯТИНИ ОШИРИШ МАСАЛАЛАРИ**

Асадов Мухсинжон Нуриддин ўғли
Осиё халқаро университети магистранти

Ҳозирги кунда жаҳон иқтисодиётига хос бўлган глобаллашув жараёнида Ўзбекистон учун ташқи иқтисодий фаолиятни либераллаштириш, миллий иқтисодиётда ташқи савдо стратегиясини экспортга йўналтириш ва рақобатбардошлигини ошириш орқали жаҳон бозорида мустаҳкам ўринни эгаллаш муҳим аҳамият касб этади.

Мамлакатнинг ташқи савдо алоқаларини ривожлантиришда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг экспорт салоҳиятини янада юксалтириш, ушбу секторнинг ташқи савдо айланмасидаги улушини кескин ошириш муҳим роль ўйнайди. Бу мақсадга эришиш учун кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектлари томонидан замонавий, чет эл бозорларида рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқаришни кўпайтириш ва уни экспортга чиқариш учун зарур шарт-шароитлар яратиш, ҳуқуқий, молиявий ва ташкилий ёрдам кўрсатиш, мамлакатимизнинг экспорт қилувчи тадбиркорларини ташқи бозор конъюнктураси ўзгаришлари хавф-хатарларидан ишончли ҳимоя қилишни таъминлаш масалаларига эътиборни кучайтириш лозим.

Сўнгги йилларда республикамизнинг бир қатор иқтисодчи олимлари томонидан ташқи иқтисодий фаолиятга йўналтирилган ишлаб чиқаришни ривожлантириш масалаларига бағишланган кўплаб илмий тадқиқотлар олиб борилган. Жумладан, М.Болтабаев, Н.Сирожиддинов ва бошқалар ўз асарларида маркетинг тизимини корхона экспорт салоҳиятини кучайтиришнинг илғор усули эканлигига катта эътибор қаратилган. А.Бекмуродов, Р.Турсунов, И.Хотамовнинг ишларида GM-Uzbekiston қўшма корхонасининг ташқи иқтисодий фаолияти ўрганилган, таҳлил қилинган ва уни ривожлантириш истиқболлари аниқланган.

Иқтисодиётни диверсификация қилиш, ижтимоий-иқтисодий ислоҳотларга кенг урғу бериш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришни янги босқичга олиб чиқиш борасидаги ўзгаришлар янада долзарб аҳамият касб этмоқда. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2021 йил 20 августдаги мамлакатимиз тадбиркорлари билан очик мулоқот шаклидаги учрашувда сўзлаган нутқида, бизнесни молиялаштириш, молия-кредит ва солиқ тизимини такомиллаштириш, бизнесга солиқ юкини имкон қадар камайтириш, ер ажратиш

2-TOM, 4-SON

масаласи, бизнес учун зарур бўлган инфратузилмани ривожлантириш, экспортёр корхоналарни кўллаб-қувватлаш, кичик бизнесни экспорт фаолиятига кенг жалб этиш, маҳсулотларимиз рақобатбардош бўлиши, янги бозорларга чиқиши, худудлараро савдо ва кооперация алоқаларини боғлашда транспорт-логистика тизимини такомиллаштириш, тадбиркорлик фаолиятига аралашувларни қисқартириш, соҳадаги тартиб-таомилларни соддалаштириш, хусусий мулк дахлсизлиги борасидаги сиёсатни қатъий давом эттириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликка берилган эркинлик миқёсини кенгайтириш, давлат идоралари аралашувини тубдан қисқартириш, ҳуқуқбузарликлар олди олинишини таъминлаш, уларнинг профилактикаси самарадорлигини ошириш ва ноқонуний аралашувларга йўл қўймаслик давлат сиёсатининг устувор йўналиши ва давлат органларининг биринчи даражали вазифаси этиб белгиланди.

Мамлакатимиз экспорти ва импортнинг товар ва географик таркибини такомиллаштириш борасида янги бозорлар, янги транспорт йўлакларини топиш, бир сўз билан айтганда фаол маркетингга асосланган ташқи иқтисодий сиёсат юргизиш зарур.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари кўпроқбозор шароитларига мослашган, улар мослашувчан бошқарув тизимига эга, лекин йирик корхоналарга ўхшаб катта молиявий, иқтисодий ва ишлаб чиқариш қувватига эга эмас. Бундай муаммо Ўзбекистоннинг чекка вилоятларида кенг тарқалган, айниқса, улар сифати паст, халқаро стандартларга мос келмайдиган, қайта ишлаш даражаси юқори бўлмаган маҳсулотларни ишлаб чиқарувчи корхоналардир.

Ташқи савдо айланмасини диверсификацияси, яъни хорижга экспорт – импорт қилинаётган товар ва хизматлар номенклатурасининг кенгайиши, жами экспортда алоҳида товар ёки хизмат тури (айниқса, хомашё) улушининг катта бўлишига барҳам берилиши, маҳсулотларимиз экспорт қилинаётган мамлакатлар географиясини кенгайтириш экспорт ҳажмининг барқарор бўлишини таъминлайди, миллий иқтисодиётнинг ташқи бозордаги салбий ўзаришларга таъсирчанлиги даражасини пасайтиради.

Ташқи савдо айланмаси диверсификацияси – экспорт ва импортнинг товар номенклатурасини ва ҳамкор давлатлар сонининг кенгайтирилиши. Экспорт таркибида бир ёки бир неча товарлар улушининг сезиларли даражада ортиб кетиши бу товарлар нархи пасайган ёки уларга ташқи талаб қисқарган ҳолатларда экспортчи корхоналарни оғир аҳволга солиб қўйиши мумкин. Бунинг натижасида экспорт ҳажмининг қисқариши валюта тушумларининг камайиши, ташқи савдо балансининг

2-TOM, 4-SON

ёмонлашуви ва корхоналар молиявий аҳволининг тангликка юз тутишига олиб келиши мумкин.

Шунингдек, экспорт умумий ҳажмининг кам сонли давлатларга боғланиб қолиши ҳам қалтис ҳолат ҳисобланади. Хорижий давлатларда мамлакатимизда ишлаб чиқарилаётган, ёки ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш мумкин бўлган маҳсулотларга бўлган талабни ўрганиш, бундай товарлар бозорига кириб бориш ва рақобат қилиш стратегиясини ишлаб чиқиш экспорт қилинаётган товарлар сонини ва мамлакатлар географиясини кенгайтиришга ижобий таъсир кўрсатади.

Ўзбекистон Республикасида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари асосан озиқ-овқат маҳсулотлари, кимё ва ундан тайёрланган маҳсулотлар, тўқимачилик маҳсулотлари, металллар ва улардан тайёрланган маҳсулотларни ҳамда турли хизматларни экспорт қилади. Экспорт қилинадиган товарлар ҳажмининг сезиларли улуши кимё ва ундан тайёрланган маҳсулотлар, қора ва рангли металллар ҳамда хизматлар соҳасига тўғри келади. 2020 йилда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг экспорт ҳажми мамлакатдаги барча корхоналар томонидан хорижга экспорт қилинаётган товарлар умумий ҳажмининг қарийб 2,5 фоизини ташкил этди. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари томонидан экспорт қилинадиган маҳсулотларнинг катта қисми чуқур қайта ишланмаган ва юқори қўшимча қийматга эга бўлмаган хомашёлар ҳисобланади. Бундай вазият мамлакатда экспортга юқори технологияли маҳсулотларни сотишга йўналтиришга қаратилган кескин чоралар ишлаб чиқишни талаб этади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ruzmetov, B., Ruzmetov, S., Bakhtiyarov, S., Dzhumaeva, Z., & Juraev, K. (2023). Formation of supporting points for production growth based on diversification of the regional industry. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 449, p. 01001). EDP Sciences.
2. Жумаева, З. (2023). МИРОВОЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ. *Nashrlar*, 318-321.
3. Jumayeva, Z. (2024). DEVELOPMENT OF CREATIVE INDUSTRIES AS A FACTOR OF GROWTH OF NATIONAL ECONOMY: REVIEW OF FOREIGN EXPERIENCE AND PROSPECTS FOR THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. *Modern Science and Research*, 3(2), 241-246.
4. Жумаева, З. К. (2024). Необходимость инновационного подхода в управлении организациями.
5. Жумаева, З. К. (2016). Эффективность стратегического управления предприятием. *Наука и образование сегодня*, (2 (3)), 60-62.
6. Jumayeva, Z. Q. (2017). THEORIES OF ENSURE STABILITY IN LABOUR MARKETS OF DEVELOPED COUNTRIES. *Инновационное развитие*, (4), 64-66.
7. Жумаева, З. К., & Расулова, Н. Н. (2019). Инновационный путь развития экономики Узбекистана. *Теория и практика современной науки*, (5 (47)), 224-226.

